

Til Trods for den store Betydning, de danske Domkapitler i Middelalderen har haft for Landets kirkelige og kulturelle Udvikling, har den historiske Forskning hidtil kun i meget ringe Grad beskæftiget sig med denne vigtige Institution. Siden L. Helveg 1855 udgav sit grundlæggende Arbejde om de danske Domkapitler som Disputats for den filosofiske Doktorgrad, er der kun fremkommet et Par større Bidrag til Domkapitlernes Historie i Danmark. I nyere Tid har P. Severinsen udførligt behandlet Viborg Domkapitels Historie i sin populære men paa visse Steder ret polemiske Bog om Viborg Domkirke (1932). I sin udmærkede Afhandling om Danmarks Kirke i den begyndende Højmiddelalder (II. Bd. 1936, S. 100—116) har Hal Koch ud fra moderne Synspunkter givet en lille, men betydningsfuld Oversigt over de danske Domkapitlers Oprindelse, Forfatning, Opgave og Virksomhed i den ældste Periode.

Desto større Opmærksomhed fortjener et nyt omfangsrigt Værk om Roskilde Domkapitels Historie (*Roskilde Domkapitels Historie. I. Tiden indtil 1416*. Roskilde 1937) af J. O. Arhnung, Lektor ved Roskilde Katedralskole, som ved sit dygtige Arbejde har vundet den filosofiske Doktorgrad. Det er utvivlsomt mange Aars flittige Samlerarbejde og indgaaende Undersøgelser, denne Bog har haft som nødvendig Forudsætning. Dr. Arhnung har ikke blot benyttet Stiftsskriver Dr. Johs. Lindbæks efterladte Samlinger, der bestaar af flere Tusinde Regester og nogle Jordebogsafskrifter, men har ogsaa selv taget Afskrifter af hele det store til Kapitlets Arkiv henhørende Materiale. Det har sikkert krævet et Kæmpearbejde og en Myreflid at samle og ordne Materialet til denne digre Bog med dens Hundreder og atter Hundreder af Kildehenvisninger. Men Bogen indeholder nu ogsaa paa de 457 Sider en saadan Fylde af velbegrundede Oplysninger, at den er en ganske ypperlig Haandbog i omtrent alt, hvad angaar Roskilde Kapitel. Det havde været ønskeligt, om Forfatteren med lignende Dygtighed havde gjort sig bekendt med den nyere Faglitteratur, som vilde have givet ham større Sikkerhed ved Behandlingen af enkelte kirkeretslige og liturgiske Problemer, skønt det skal indrømmes til hans Ros, at han bortset fra mindre Misforstaaelser har udfundet det rigtige ved Tydningen af Kildematerialet. I alt Fald havde der af Hensyn til Materialets mangelfulde Beskaffenhed været god Grund til at drage Materiale fra andre danske Kapitler med ind til Supplering og Belysning. Og da Kapitlets Oprindelse og videre Udvikling har staaet i nær Forbindelse med den internationale Kirkeinstitutioners Udvikling, havde det sikkert

været det retteste at give en Fremstilling paa Baggrund af den europæiske Udvikling.

Man savner ogsaa Oplysninger om de Ideer, der knyttede Kapitlets Gejstlighed til den store Verden udenfor Domkirkens Mure, om Kannikernes Uddannelse og Dannelse, om deres aandelige Interesser, om deres Studierejser til Universiteterne i Paris, Salerno, Bologna, Orléans, Prag o. s. v., om deres akademiske Grader og ansete Stillinger ved udenlandske Universiteter. Mens Kapitlets økonomiske Historie, Organisation og Funktion er blevet Undersøgelsens Hovedformaal, er den kultur- og aands-historiske Udvikling kommet til kort. Paa enkelte Steder i Bogen kunde man have ønsket videre Perspektiver og Oplysninger til dybere Forstaaelse af det, der gemmer sig bag ordknappe Optegnelser eller tilsyneladende tilfældige Fakta. Naar f. E. nogle Kantorer i Kapitlet anvender et Segl med en Fremstilling af Johannes Døberen (S. 71), er det ikke et tilfældigt Valg, de har truffet, men hænger sammen med den kulturhistorisk set interessante Skik, at denne Helgen betragtedes som Koralskolernes særlige Værnehelgen. Den ydre Anledning hertil var morsomt nok den, at Skriften kalder ham vox clamantis (Matth. 3, 3) og at de 6 Stavelser ut re mi fa sol la (= c d e f g a), der indleder Verslinierne af en gammel Johanneshymne, tjente som Hjælpemiddel ved de middelalderlige Koralskolers Sangundervisning (Guido fra Arezzo ca. 1050).

En særlig rosende Omtale fortjener Dr. Arhnungs omhyggelige Arbejde med Kilderne. Hans Noteapparat vidner om stor Grundighed og Nøjagtighed. I Tekst og Noter drøftes adskillige Tvivlsspørgsmaal. Paa S. 187 Anm. 245 er der gjort et prisværdigt Forsøg paa at rekonstruere Indholdet af et Brev, hvoraf der kun har været bevaret nogle usammenhængende Brudstykker. At der alligevel har indsneget sig et Par Fortolkningsfejl og Fejlæsninger, skyldes mere Forfatterens svigtende Kendskab til liturgiske Tekster. Saaledes knytter han en skarpsindig men fejlagtig Bemærkning (S. 380 Anm. 49—50) til Udtrykket »per dominum«, som i Virkeligheden er en hyppigt anvendt liturgisk Slutningsformel. »fortis« (S. 376 L. 2) og »quis« (L. 4) er en Fejlæsning for fortitudinis og quæsumus.

Dr. Arhnung tager Domkapitlets Historie i vid Mening, idet han ikke blot har undersøgt Kapitlets Alder og Tilblivelse (4—19), Prælaturer og Officier (19—85), Fællesgods og Præbender (85—138), administrative og gudstjenestelige Funktioner og Privilegier (306—441), men ogsaa Bispedømmets Oprettelse (1—4), Dom-

kirkens Altre og Kapeller (138—296), Administrationen af Domkirken og dens Særformue (296—306). Det skyldes denne lidt vilkaarlige Udvidelse af Bogens centrale Emne og Forfatterens altfor vidtløftige Fremstilling af Kapitlets økonomiske Historie samt det udførlige, men unødvendige Referat af en Række Breve (S. 332—358), at Undersøgelsen ganske umotiveret standser ved Aar 1416. Af metodiske Hensyn havde det sikkert været bedre at behandle Kapitlets Historie indtil Reformationen.

Endnu skal kun fremhæves Dr. Arhnungs Fremstilling af Bispevalget i Roskilde Stift (S. 308—331). Efter en omhyggelig Undersøgelse af de faa og uklare Efterretninger om Bispevalg i Roskilde fremsætter han den velbegrundede, men i forsigtige Vendinger udtalte Opfattelse, at der allerede fra 11. Aarh. af har været en Valgforsamling medvirkende ved Biskoppernes Udnævnelse. Til Støtte for hans Opfattelse kan i større Sammenhæng endnu anføres flere andre Grunde. Kristendommen kom saa sent til Danmark, at der i den korte Periode før Gregor VII.s Reformkrav om det kanoniske Bispevalg ikke var nogen større Mulighed for en lignende Udvikling som f. E. i Tyskland — i alt Fald ikke i den ældste Tid, da den danske Kirke endnu var en typisk Missionskirke uden fast Organisation og Stiftsinddeling (9.—10. Aarh.). Om Knud 1. ved vi, at han gennem sit Venskab med Abbed Odilo af Cluny og Benediktinerordenen var kommet under den clunyacensiske Reformbevægelses Paavirkning. Overfor Kong Svend 2.s Overgreb havde Ærkebiskop Adalbert Myndighed og Vilje nok til, at »han ofte paa Trods af Kongernes Ønsker grundlagde Bispedømmer og ud af sin egen Hofgejstlighed ordinerede de Personer til Biskopper, som han ønskede valgt« (Adam af Br. III, 78). Ved Begyndelsen af det 12. Aarh. var der ved de fleste danske Bispesæder et fuldt udviklet Domkapitel. 1139 bestemte det II. Laterankoncil, at Domkapitlerne for Fremtiden skulde vælge Stiftets Biskop. I Danmark bekræftede Ærkebiskop Eskil samme Aar i et Brev til Odense Domkapitel, at Kapitlets Medlemmer i Overensstemmelse med de kanoniske Love og Pavebreve skulde have fri Valgret i deres egen Kirke, nemlig den første Stemme ved Valg af deres egen Biskop, eftersom de gør Tjeneste ved Katedralkirken (Dipl. AM. I, 245). I Pave Alexander III.s Brev (1169) til Viborg Domkapitel indrømmedes samme Ret til Kapitlet (Dipl. AM. I, 25). En nærmere Betragtning af Kilderne viser, at Udviklingen i den danske Kirke forløb fredeligt og uden større principielle Opgør. Dette udelukker paa ingen Maade, at danske Konger i enkelte Tilfælde, navnlig i den ældre Tid, har

sat deres Vilje igennem uden at respektere kanoniske Valgbestemmelser.

Ifølge Ribe Bispekronike, hvis efterreformatoriske Afskrifter maa tages med største Forbehold, valgte Kapitlet 1215 for første Gang eet af dets egne Medlemmer (Kapitlets Ærkedegn) til Biskop (*de capitulo fuit electus*), men mod Kongens Vilje (Kh. S. 6. R. I, p. 31). Og Kroniken tilføjer, at Valgene fra gammel Tid var hos Kongen. Udtrykket *electiones erant apud regem* maa vist i Forbindelse med det forudgaaende rege inuito have den Betydning, at Valgets Anerkendelse eller Stadfæstelse laa hos Kongen. Den samme Bispekronike beretter iøvrigt, at f. E. Biskop Gerold (Jareld ca. 1109) blev valgt »a maiori et saniori parte populi« (Kh. S. 6. R. I, p. 27).

Naar Hal Koch i sin fortræffelige Oversigt over Danmarks Kirke i den begyndende Højmiddelalder (II, 60 f.) med fuld Ret hævder, at det er »ganske urimeligt at drøfte, hvorvidt Wormserkonkordatet har haft Gyldighed for Danmark, idet dette var et Kompromis til Ordning af Forhold og Problemer, som slet ikke forelaa i vor hjemlige Kirke«, bortfalder dermed det stærkeste Grundlag for den extreme Opfattelse, at Kongemagten skulde have haft en eneraadende eller overvejende Indflydelse ved Bispevalgene i Danmark i den paagældende Periode.

Alfred Otto.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie har med et nyt Arbejde: *Frederik d. II's Enke Dronning Sophies Kopibøger 1588—1617*. Udg. ved Svend Thomsen føjet et værdifuldt Værk til Rækken af sine Publikationer. Ved Udgivelsen er fulgt de fra »Kancelliets Brevbøger« kendte, hævdvundne Principper. Kopibøgernes Breve er gengivne i Uddrag og alle Breve, aabne og lukkede, i een kronologisk Række, dog med Undtagelse af Bestallinger, der danner en særskilt Række. De tyske Breve, som udgør Halvdelen eller mere af Brevene, er gengivne i paa Dansk affattede Uddrag. Særligt for nærværende Værk er det endvidere, at en Del Supplikker, som er indført i Kopibogen over tyske Missiver 1592—1617, er medtagne.

Udgiveren har leveret et godt og solidt Arbejde, som kun paa underordnede Punkter giver Anledning til Kritik. En vis Tidskolorit er tilstræbt ved, at gamle Udtryk og Vendinger i de danske Breve, især i Supplikkerne, er bevarede, saavidt ses i større Omfang end i Kancelliets Brevbøger. Ved nogle af disse Ord vilde